

førte, og vise som Følge heraf langt yngre Former, af hvilke vi kun skulle nævne den hyppigst forekommende, den gothiske, hvor de takkede Gavle og spidsbuede Vinduer hovedsageligt danne Fysiognomiet. Det maa derfor vække vor Opmærksomhed, at vi i Taarnet i Hee, skjøndt dette ikke er i en Støbning med selve Kirken, have en ligesaa eiedommelig som udmærket Repræsentant for vor romanske Granitarkitektur, saaledes som denne havde naaet sin skønneste Udvikling ved Midten af det tolvte Aarhundrede, med Nordtysklands og vel navnlig Rhinlandenes Bygningskonst til Forbillede.

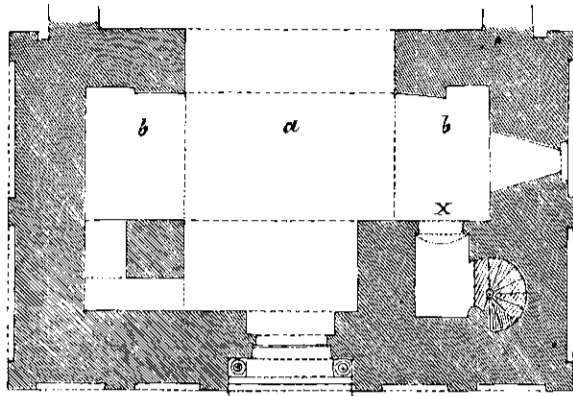
Tegningen, der fremstiller Kirken seet fra Nord-vest, viser os Taarnfacadernes smukke Inddeling og Former, af hvilke de slanke Pilastre mellem Blindingerne og de smaa Hjornesøiler oppe under Halvtageene tydeligt røbe en directe Paavirkning fra Domkirkerne i Ribe og Viborg, hvis ældste Partier, som man vil mindes, naae tilbage førend Aarene 1133 og 34. I Portalpartiet, hvis skønne, organiske Overgang i Pilasterinddelingen vi ikke noksom kunne beundre, er særligt det Mesterskab lagt for Dagen, hvormed man forstod at arbejde i Graniten, og Søilecapitælerne, med deres pyntelige Bladformer, omkrandsede af fine Perlebaand, kunne sikkert gjelde som fortrinlige Exempler paa den romanske Stils plastiske Decoration, saavel hvad Tegning som Modellering angaaer. Ikke blot Capitælerne, men ogsaa den halvrunde Sten — Tympanon — der foroven afslutter Døraabningen, er prydet med Sculptur og viser os i lavt Relief tvende Løver, der, saafremt vi i en mellem dem staaende Figur maatte see et Billede af Monstransen, ere fremstillede som dennes Bevogtere. Desværre have vi i denne Sten et sørgeligt Exempel paa den Raahed, hvormed man endnu neppe for et halvt Aarhundrede siden gik frem mod vore Fortidsminder, idet den ikke blot er reven løs fra sin oprindelige Plads og sænket omtrent en halv Alen, men endog sønderlaaet foroven, og det ene for, at man ind til Taarnrummet kunde faae et halvrundt Staldvindu anbragt, hvis Centrum ovenkjøbet ligger betydeligt højere end Portalbuernes. En saadan Fremgangsmaade er næsten uforstaaelig; thi hvor ulige simple havde det ikke været at sætte et Par Ruder ind i selve Dørfloiene, fremfor at bryde den svære Granitplade løs. Hvor hæsligt det Hele tager sig ud, kan Læseren sikkert godt forestille sig, og vi have derfor ikke taget i Betænkning at lade Stenen indtage sin oprindelige Plads her i vor Tegning.

Foruden Portalen skulle vi af Enkeltheder særligt nævne de mærkelige Kragstene, som paa Taarnets Nord- og Sydside træde istedetfor Pilastre, og den kraftfulde Sokkel, hvis Afslutningsled dannes af en fint artuleret attisk Profil, under hvilken et pynteligt Perlebaand løber. Halvdelen af Sokkelen kan desværre ikke sees, thi Jordsmonnet har i Tidernes Løb høinet sig over en halv Alen, men ved Udgravninger, som Meddeleren foretog i Sommeren 1870, bragtes hele Foden for Dagen, ja endogsaa Portalens Trappesten.

Hvor høit vi kunne følge den oprindelige Taarnbygning see vi strax, ikke blot fordi der findes en bestemt Grændselinie mellem de forskjellige Bygnings-emner, men hovedsagelig fordi Charakteren og de enkelte Former i det tilbyggede Stykke staae i en skærende Modsætning til Underbygningen, og Aars-tallet 1721, der i store smedede Tal paraderer ved Grændsen, fortæller os paa samme Tid, naar Taarnets øverste Del styrtede ned, og hvorledes Christian Rantzov, Herre til Vollbjerg*) og Brahesborg, lod den gjenopføre. Ville vi forsøge paa at danne os et løseligt Billede af dets oprindelige Overbygning, da maae vi tænke os Kvaderstensmurene fortsat omtrent til samme Høide som den, hvorfra Taget nu gaaer ud, og har enten byggende sig over i fire Gavle, mellem hvilke et kort, firesidet Spir skar sig ned, eller blot afsluttet med en kraftigt fremspringende Krandsgesims, som da blev Grundflade for en lignende Spirform. Lysset har denne Del af Taarnet sandsynligviis modtaget gennem

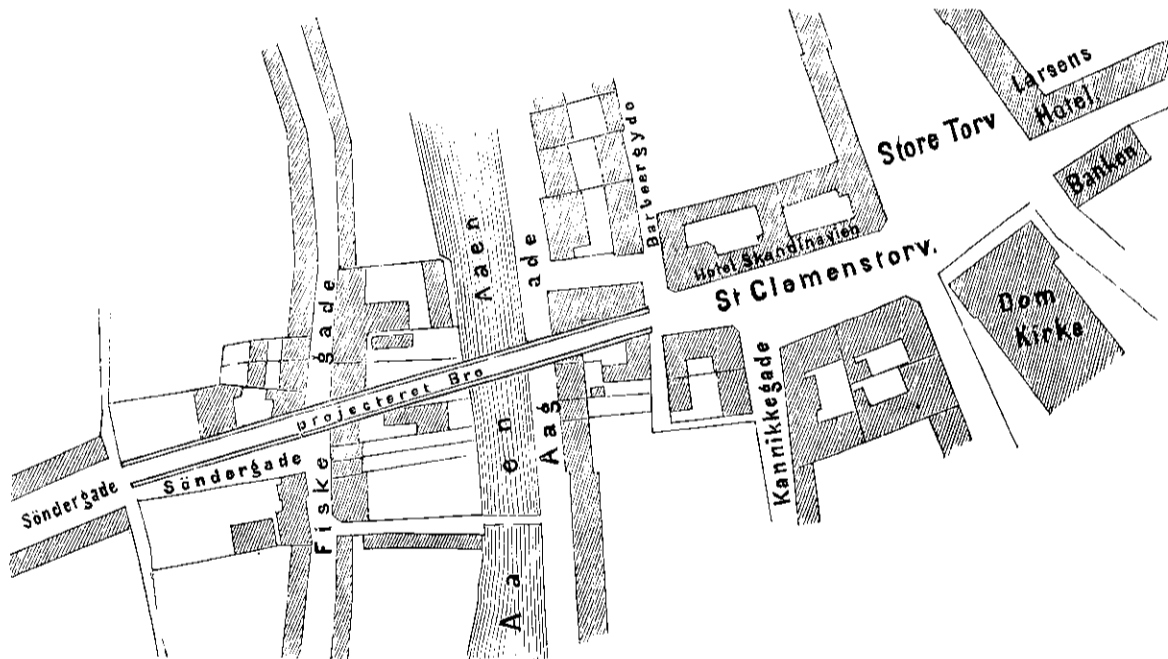
tvende rundbuede Vinduer, anbragte omtrent i samme Høide som de nuværende, men kun adskilte ved en lille Søile.

Ligesaa eiedommeligt som Taarnets Ydre er dets indre Anordning, naar vi i Tankerne fjerne de Indskudsmure, Skillerum, Gulve, Trapper osv., der paa en aldeles usømmelig Maade opfylde Rummet og umuliggjøre et blot nogenlunde frit Overblik. Taarnet synes at have været delt i tre Stokværk,

Grundplan af nederste Stokværk i Hee Kirkes Taarn.

af hvilke det nederste naaer saa høit, som til den Linie, hvori Centrum ligger for de halvrunde Buer, der forbinde Pilastrene. Figuren viser os Grundplanen af dette Stokværk. Over det midterste Rum 'a', som i hele sin Brede aabner sig ind mod Skibet, er spændt en svagt buet Tøndehvælvning, der har sine Støttepunkter i Taarnets østre Mur, i den frit-

Grundplan af Terrinet ved St. Clemens Torv og Søndergade i Aarhus.

staaende, firkantede Granitpille, og i Murværket, som omgiver Trappehuset. Siderummene, b, der ere betydeligt lavere, overdækkes ligeledes af Tøndehvælvninger, men disse have omtrent halvcirkelformet Profil og gaae i modsat Retning af Hovedrummets, saaledes at Kapperne skære hinanden og altsaa danne Arcadebuer ud mod Midtrummet. Loftet bagved den firkantede Pille dannes af flade, tilhugne Overliggere. Det svære Murefremspring tilhøre for Indgangen lod indtil sidst afvigte Sommer Plads for allehaande Gisninger, idet man først da under de mange Lag Hvidtekalk fandt Spor til den Døraabning, som paa Grundplanen er betegnet med 'a'. Døren, der foroven afsluttes med en svær Kampestens-overligger, var blindet med en Halvstens Mur, og efter at denne var gjenembrudt, saaes et lille Kammer paa omtrent halvanden Alens Brede og halvtredie Alens Dybde, af hvis oprindelige Overdækning, en svagt buet Tøndehvælvning, udført i omhyggeligt tilhugne Kvadersten, kun Faget nærmest Døren stod tilbage. Umiddelbart til Kammerets søndre Side havde øiensynligt en Vindeltrappe sluttet sig; men af denne er der desværre nu kun meget ringe Spor, idet hele Cylindren omtrent lige ud til Opgangen er fyldt med allehaande Materialer, blandt hvilke flere af de krumthugne Sten sees, der oprindeligt dannede Kammerets Tøndehvælvning. For om muligt at finde Brudstykker af de øverste Trin, blev Gulvet i andet Stokværk opbrudt, men ogsaa der stødte man kun paa en Opfyldning, af samme Art som fornedet.

Ville vi søge Grunden til, at denne Trappe, der

var den eneste Forbindelse mellem første og andet Stokværk, er bleven aldeles tilintetgjort, da behøve vi blot at kaste et Blik paa Taarnets udvendige søndre Side; thi her røber Murværket klart nok, at det i sin Tid — maaskee i Begyndelsen af det forrige Aarhundrede — har været fuldstændigt nedstyrtet, og ved Udfyldningen af Rummet mellem den indre Skal og den gjenopførte ydre, har man da fundet det bekvemmere ogsaa at tilkaste det Parti, der indesluttede Trappen, fremfor at henlægge Trinene i deres oprindelige Leie. Strax efter at denne Vandalisme havde fundet Sted, har man sandsynligviis dannet sig den nuværende beskedne Opgang, et firkantet Hul i Midtrummet Hvælvning, hvortil en Stige er stillet. — Efterhaanden som Jordsmonnet udenfor Taarnet høinede sig, har man ogsaa hævet dets Gulv, hvorved den nuværende Plan er kommen til at ligge omtrent en Alen højere end den oprindelige. Ved denne Paafyldning er den firkantede Pilles Fodstykke blevet skjult, men ved Opbrydningen af Gulvet fandtes det fuldstændigt bevaret, og havde, ligesom den udvendige Sokkel, en ren attisk Profil til Afslutning.

I andet Stokværk gjenfinde vi, hvad constructive Hensyn fordrede, den samme Tredeling i Anlægget som fornedet, idet Overbygningens Sidemure fortsætte sig ned under Halvtageene til den ovenfor angivne Linie. Hvor høit Midtrummet her har fortsat sig op imod Spiret, er vanskeligt at afgjøre med Bestemthed; men sandsynligt er det, at dets Loft omtrent har ligget i Høide med Halvtageenes Overkant. Siderummene, der staae i Forbindelse med Midtrummet ved tvende lave, foroven lige afsluttede Døre og kun modtage et meget ringe Lys gennem de smaa runde Glugger, ere betydeligt lavere, da de kun naae op til Halvtageenes Underkant, hvor desværre den oprindelige Gesimsafslutning er aldeles tilintetgjort. Hvad Brug man har gjort af disse

tvende, saa omhyggeligt beskyttede Rum, kan neppe tilfalde opklares, men de synes nærmest bestemt til i Ufredstider at afgive sikre Skjulesteder, fra hvilke vel endog et Forsvar kunde finde Sted.

Vende vi os nu mod selve Kirken, see vi strax, at hvad der fornemmelig har vansiret dens Ydre, er tvende hæslige Tilbygninger — den saakaldte «No Kirke»*) og det Rantzovske Capel — der for Størstedelen have tilintetgjort Skibets og Choretets Sydsider. Mod Øst tyder Murværket i Choret lige afsluttede Gavlen paa, at denne i alt Væsentligt har bevaret sit oprindelige Udseende, hvorimod Nordsiden desværre har lidt betydeligt ved Opførelsen af et Sacristi, der dog i en nyere Tid — efter

Aaret 1769 — er blevet nedbrudt og den derved fremkomne Muraabning lukket med Teglsten. Skibets nordre Side har ikke heller undgaaet allehaande Overgreb. De smaa rundbuede Vinduer ere tilintetgjorte, Gesimsen borttaget og Indgangen tilmuret; men Murværket selv staaer dog urokket med dets uregelmæssige Skiftegang og enkelte overfalsede Kvadere, saa at vi gennem det kunne søge at komme til Kundskab om, hvorvidt Kirken eller Taarnet er ældst.

Allerede ovenfor omtalte vi, at de ikke vare i een Støbning, og vi skulle til Beviis herfor kun anføre, at Skiftegangen i Murhjørnet ikke er gennemløbende, saa at der ingen egentlig Forbindelse findes, og at Soklerne ere forskellige, idet de under Skib og Chor kun bestaae i en foroven skraat afskaaren Fod, hvis Overkant ligger 8 Tommer under Taarnsokkelens. Ved de foretagne Udgravninger viste det sig, at Skibets Fod havde en Høide af 22 Tommer, hvorimod Taarnets udgjorde 1 Alen og 3 Tommer, hvoraf det altsaa fremgaaer, at Skibets Fod ligger 3 Tommer dybere i Jorden end Taarnets. Af dette Forhold, sammenholdt med flere Smaatræk i Maaden, paa hvilken Murene støde til hinanden, kunne vi da med temmelig stor Sikkerhed drage den Slutning, at Kirken er ældst, idet det synes givet, at Taarnets Fod først kan være hensat, da Jordsmonnet omkring Skibet havde høinet sig de tre Tommer.

Kirkens Indre frembyder Intet af særlig Inter-

*) Gaarden hedder egentlig Oles- eller Olufsbjerg, hvilket i Jydens Mund er blevet til Wolle- eller Vollbjerg.

*) No Sogn har oprindeligt haft sin egen Kirke, men denne er nedbrudt, uvist naar, og de fleste af Kvaderne benyttede til Tilbygningerne.